

ULKOPOLIITTINEN INSTITUUTTI

AVAJAISSET 7.2.2008

Eduskunnan puhemies Sauli Niinistö

Arvoisa presidentti Koivisto, hyvät naiset ja herrat, ladies and gentlemen!

Minulla on ilo olla mukana tässä virallisessa ulkopoliittisen instituutin sisäänastujaisissa tänne eduskunnan piiriin. Haluan toivottaa instituutille kaikkea hyvää.

Tämä ulkopoliittisen tai uudistetun ulkopoliittisen instituutin virallinen käynnistyminen on merkittävä tapahtuma suomalaisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Instituuttihan siirtyi viime vuoden alusta eduskunnan yhteyteen, ja yhteys on tässä ymmärrettävä ulkonaiseksi olosuhteeksi. Myös eduskunta on kautta linjan korostanut tutkimuslaitoksen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Minä uskon, että instituutti toimii linkkinä ympäröivään yhteyskuntaan akateemisen tutkimuksen ja päätöksenteon välimaastossa edistäen näin myönteisesti tutkimustoimintaa. Haluankin rohkaista instituuttia tarjoamaan osaamistaan eri hallinnonalojen käyttöön ja vastaavasti ministeriöitä ruokkimaan instituutilta omilla alati vaihtuvilla tarpeillaan.

Hyvät kuulijat! Vuosituhannen alku on tuonut esiin kaksi megatrendiä, joiden pääteipiste ei ole vielä näkyvissä. Toinen on markkinatalouden nopea laajentuminen, globalisaatio, jos sitä sanaa halutaan käyttää, ja toinen ilmastomuutos. Maailman taloudessa on lähtenyt liikkeelle new deal, uusi jako, jonka vaikutukset ulottuvat syväälle rahan ja vallan tai talouden ja politiikan alueille. Tämän muutoksen myötä vakiintuneina pitämämme rakenteet ja vuorovaikutussuhteet ovat läpikäymässä perustavaa laatua olevaa murrosta, jonka tuloksena Kiina, Intia, Venäjä ja vaikkapa Brasilia ovat tehneet ikään kuin uuden tulemisen kansainvälisen politiikan ja talouden toimijoina. Otetaan esimerkiksi maailman bruttokansantuotteen jakautuminen, jossa ollaan palaamassa takaisin ajassa noin 500 vuotta. Ne maat, joita me olemme tottuneet kutsumaan kehittyviksi maiksi, hallitsivat silloin kahta kolmasosaa maailman bkt:stä ja palaavat tuohon asemaan. Ja vastaavasti maat, joita me kutsumme kehittyneiksi maiksi, palaavat takaisin suppeampaan 500 vuotta sitten vallinneeseen kolmanneksen osuuteen maailman taloudessa.

Me olemme myöskin jo siirtyneet globalisaation toiseen aaltoon, vaiheeseen, jossa kehitysmaat eivät ole enää pelkästään houkuttelevia sijoituskohteita läntiselle pääomalle, vaan jossa niiden oma pääoma etsii houkuttelevia sijoituskohteita läntisestä teollis-teknisestä maailmasta. Tässä protektionismi saattaa myös nostaa päätään. Lännessä on jo kuultu puheenvuoroja, joissa tärkeään kansalliseen strategiaan vedoten on haluttu torjua ulkomaalaisten yritys- tai hankeostoja. Markkinatalouden kannalta on tietysti paradoksi, jos markkinatalous itsessään joutuu suojautumaan keskeistä omaa periaatettaan, vapaata kauppaa ja pääomien liikkumista, vastaan.

Vaurastumisensa myötä uudet vaikutusvaltaansa lisäävät, useissa tapauksissa suurvaltataustan omaavat toimijat, joutuvat tekemään strategisia päätöksiä, joiden vaikutukset ulottuvat koko kansainväliseen järjestelmään. Asiaa voi konkretisoida muutaman esimerkinomaisen kysymyksen avulla: Valitseeko Kiina Euroaasian vai Tyynelle valtamerelle suuntautuvan painotuksen? Miten Venäjä orientoituu Kiinan, Intian ja EU:n muodostamassa kolmiossa, tai syntykö Etelä-Amerikkaan Brasilian vedolla uusi maailmantalouden moottori? Todellisuudessa valinnat ja kysymyksenasettelut eivät varmaankaan tule olemaan tuolla tavoin selkeitä, mutta olennaista on, että kaikilla valinnoilla on järjestelmänlaajuisia vaikutuksia. Esimerkiksi Venäjän ja Kiinan energiayhteistyön tiivistäminen nykyisestä vaikuttaisi varmasti Venäjän kykyyn tuottaa öljyä ja kaasua EU-markkinoille. Kiinan ja Intian raaka-aineriippuvuus taas tuo ne kilpailijoina raaka-ainemarkkinoille tavalla, joka ei ainoastaan vaikuta raaka-aineiden markkinointihintoihin vaan heijastuu myöskin niiden poliittisiin suhteisiin.

Herää myös kysymyksiä liittyen kansainväliseen finanssijärjestelmään. Subprime-lainojen johdannaiset ja johdannaisten johdannaiset ovat vaarantaneet koko maailmantalouden kehityksen viime kädessä niin, että ne saattavat heijastua jokaisen ihmisen olemiseen ja ovat viimeisin konkreettinen osoitus maailman rahoitusjärjestelmän haavoittuvuudesta. Yhtä lailla yksi ranskalainen riskidiileri voi vaarantaa koko suuren pankin tulevaisuuden. Kun kehittyvien maiden varsin mittavat valuutta- ja rahakeskittymät tulevat laajemmin markkinoille, syntyy väistämättä tilanne, jossa vaatimuksia finanssijärjestelmän riskienhallintaan joudutaan tehostamaan.

Ilmastomuutos on uusi kokemus ihmiskunnalle. Ensimmäistä kertaa ollaan tilanteessa, jossa jokainen tavallinen ihminen ymmärtää, että se, mitä toisella puolella hänen vertaisensa ja kaltaisensa tekee, vaikuttaa myöskin hänen omaan elämäänsä. Tämä merkitsee ihmiskunnalle suurta haastetta: Syntykö yhteisöllisyyttä yhteisen ongelman korjaamiseksi vai syntykö kiistaa siitä, kenellä vielä mahdollisesti on oikeus käyttää vapaasti yhteistä ilmaamme taloudellisten tarpeittensa tyydyttämiseen?

Hyvät kuulijat! Uusien voimakkaiden toimijoiden esiinmarssi vaikuttaa vääjäämättä myös olemassa olevien monenkeskisten järjestelyjen tulevaisuuteen. Mieleen nousee sellaisia asioita kuten YK-järjestelmän tuleva kehitys, transatlanttisen suhteen tulevaisuus ja EU:n ja Yhdysvaltain asema yksittäisinä toimijoina kansainvälisten suhteiden kentässä. YK-järjestelmän ja oikeastaan myös Bretton Woods -instituutioiden kohdalla rahan ja vallan uusjako on jo todellisuutta. Selvältä näyttää, että YK:n uskottavuuden turvaaminen edellyttää reformia, jonka tuloksena esimerkiksi turvallisuusneuvostorakenne ajan mittaan tulee muuttumaan muiden kuin läntisten tai kehittyneiden maiden eduksi. Transatlanttisen suhteen osalta edessämme on mielenkiintoinen vuosi Yhdysvaltain presidentin vaalien myötä. Toivon, mahdollisuuksien ja muutoksen teemojen korostaminen vaalikampanjassa on sinänsä perin amerikkalaista. Saattaa kuitenkin olla, että me eurooppalaiset odotamme uudelta presidentiltä aivan liikaa ja liian pian vaikkapa esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjunnan suhteen, vaikka uskonkin Yhdysvaltain ottavan asian täysillä ja tosissaan.

Yhdysvaltain kannalta Kiinan, Intian ja Venäjän vahvistuminen ei välttämättä näyttäydy kovin dramaattisena muutoksena. Yhdysvaltain tavoin nämä maat tulevat jatkossakin toimimaan kansainvälisessä järjestelmässä suvereenina valtioina, jotka ovat toki sitoutuneet erilaisten yhteistyö- ja liittolaisuusuhdeiden verkostoon. Saattaapa jopa käydä niinkin, että amerikkalaiset huokaavat helpotuksesta kun heidän on helpompi hahmottaa kansainvälisiä suhteita enemmän suurvaltapolitiikan näkökulmasta. Yhdysvaltain kannalta eurooppalaiset valtiot ovat edelleenkin kaikkein luonnollisimpia ystäviä ja liittolaisia. Aasian taloudellisen ja poliittisen merkityksen kasvun myötä transatlanttisen yhteistyön koheesioon kohdistuu kuitenkin tulevaisuudessa jatkuvasti paineita. Yhdysvaltain ja Euroopan suhdekehityksen

kannalta ratkaisevat kysymykset liittyvät Naton tulevaisuuteen, Yhdysvaltain ja EU:n suhteeseen sekä taloussuhteiden kehittymiseen.

Naton osalta näyttäisi, että keskeisin kysymys liittyy eurooppalaisten jäsenmaitten kykyyn tehostaa puolustuksensa uudistamista ja haluan käyttää sotilaallista kykyään kriisien hallintaan. Jos ennustajaksi haluaa ryhtyä, niin voisi sanoa, että Yhdysvaltain seuraava administraatio tulee lämpimästi kannustamaan eurooppalaisia kehittämään EU:n puolustusulottuvuutta, kunhan kehittämisen motiivina vain on halu tehdä enemmän asioita yhdessä tai edes toinen toistaan tukien.

Ranskan politiikkaa on toinen lähi aikoina transatlanttisiin suhteisiin merkittäväällä tavalla vaikuttava tekijä. Presidentti Sarkozyn vihjaama Ranskan paluu Natoon integroituu sotilasrakenteeseen, nostattaa tosin kylläkin erittäin herkkiä Naton komentorakenteen uudelleen jakamiseen nostavia kysymyksiä. Olennaista transatlanttisten suhteiden kannalta on lyhyellä tähtäimellä se, että Yhdysvaltain presidentin vaalien jälkeen eurooppalaiset ja amerikkalaiset voivat arvioida keskinäisen suhteensa tilaa ja tehdä valintoja, jotka jälleen tiivistäisivät näitä suhteita.

Arvoisat kuulijat! Suomalainen turvallisuuspoliittinen keskustelu on nykyään vilkasta ja sen piiri ulottuu totuttua kauemmas. Ilmastomuutos, kehitysyhteistyö ja Itämeren tilan parantaminen ovat aiheita, jotka monet kansalaiset kokevat vaikutuksiltaan vähintäänkin yhtä tärkeiksi kuin vaikkapa sotilaallisen tilanteen kehittyminen Itämeren piirissä.

Suppeampi, perinteinen turvallisuuspoliittinen keskustelu tulee kuitenkin vahvistumaan juuri alkaneiden valtiopäivien kuluessa. Useiden erillisselvitysten käsittelyjen lisäksi eduskunta päättää syksyllä valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta selonteosta. Samanaikaisesti myös Euroopan unionissa tullaan käymään merkittävää keskustelua turvallisuuspolitiikasta, jonka Ranska tulevina puheenjohtajanaan

on jo nostanut keskeisiin tavoitteisiinsa. Tämä liitännäisyys on varsin ilmeinen ja myös meille hyödyllinen. Nimittäin muiden unionimaiden näkemys yhteisestä turvallisuudesta on täällä otettava huomioon, ja sen tulisi myöskin vaikuttaa meidän kansallisiin ratkaisuihimme.

Unionin jäsenyys on tärkeä osa Suomen turvallisuuspoliittista ratkaisua, ja sen merkitys tulee kasvamaan uuden perustuslaillisen reformisopimuksen ja unionin kriisinhallintakyvyn kehityksen myötä. Unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämisessä ollaan kulkemassa suuntaan, joka avaa ovia myös alueellista turvallisuutta koskevaan yhteistyöhön. Suomen intresseissä on käyttää tätä avautuvaa ovea, tilaisuutta, hyväkseen ja vaikuttaa kehitykseen. Lissabonin sopimukseen sisällytettyjen turvatakuiden tarkka sisältö ei ole selvillä. Se ei ole yksiselitteinen, joten niitä koskeva selvitystyö on mitä tervetulleinta. Erityisen tärkeä kysymys Suomelle on, miten Natoon kuuluvien ja sen ulkopuolella olevien unionin jäsenmaiden yhteistoiminnan edellytykset luodaan, jotta turvatakuilla voisi myöskin olla todellista merkitystä. Tässä suhteessa haluan korostaa jo käynnissä olevan puolustuspoliittisen yhteistyön merkitystä. EU:n taisteluosastojen puitteissa käytävä yhteistyö, Pohjoismaiden kanssa tiivistyvä yhteistyö sekä osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan luovat yhdessä yhteensopivuuden konkreettista perustaa, jota voidaan hyödyntää kaikissa tilanteissa.

Arvoisat kuulijat! Olen tässä yrittänyt tuoda esiin ajatuksia, joidenka mukaan kansainvälisen politiikan kenttä muuttuu, varsinkin pienten valtioiden kannalta, hämmentävän nopeasti. Haluaisin kuitenkin päättää väittämällä, että muutos on nimenomaan pienille maille pikemminkin mahdollisuus. Sen hyödyntäminen tosin edellyttää kuitenkin paljon rohkeutta asettaa omia tavoitteita sekä nopeutta ja päättäväisyyttä niiden saavuttamiseksi.

Saanan vielä toivottaa ulkopoliittiselle instituutille menestyksestä tutkimustoimintaa.